

Herbert vajda.

(Balázsfalva eredete.)

V. István királyunk 1271-ben elmondja, hogy Brasui (= Szászvárosi) Tél nevű vitéznek a feketehalmi ütközetben (1264-ben) szerzett érdemei elismeréséül két birtokot adományozott. Az egyik: *terra seu villa Herbordi vaivodae*, a két Küküllő nevű folyó összefolyásánál, a másik: *Szancsaltelke* pedig ennek tőzsomszédságában feküdt. Tél azonban jónak találta, hogy e két birtokot rokonának, Kelneki Ervin fiának Csélnek átengedje, a mit István fentebbi évben helyben is hagyott.¹

Mielőtt az ebből folyó következtetéseket vázolnók, szükségesnek találok annak kiemelését, hogy a régi okiratainkban elég gyakran előforduló Herbord keresztnév nem más, mint az ó-német Heribert (Aribert) vagy Herbert-nek magyaros kiejtése.

Évekkel ezelőtt én e Herbert vajdát a Sopronmegyében törzsökös Osl nemzetségnek azon Herbord nevű tagjával vettem azonosnak, kinek hivatali pályáját 1272 óta ismerjük és ki 1274-ben kir. lovász- és tálnokmester, valamint Baranyamegye főispánja. Miután az akkori korszakból ismeretes előkelő családok soraiban kivüle más Herbert nevű főurat nem ismerünk és hivatali pályája az 1272. és 1279. közötti időre esik, nem tartottam ezen meghatározást valószínűtlennek. Ma azonban, midőn a kérdés végleges tisztázása céljából a birtokviszonyokat is részletes elemzés tárgyává tettem, őszintén megvallom, hogy az évekkel ezelőtt részemről elfogadott meghatározás téves alapon épült fel és hogy Herbert vajdának családi hovatartozandósága az alábbiak alapján Erdélyben keresendő.

* * *

¹ Fejér V. 1, 136.

Az erdélyi káptalan tanúsítja 1252-ben, hogy bizonyos Márton comes fiai: Balád, Márton és Tamás *Szancsal* nevű ősi birtokuk felét, mely a két Küküllő folyó között, vagyis ott feküdt, hol a két folyó egymástól szétválík, 5 finom ezüst márkáért *Herbord* comesnek és fivérének, *Lőrincznek* örökáron átengedik.¹ A vevők őseiről mindeddig semmit sem tudunk. 1252. után a két fivérnek nyoma vész s eddigi ismereteink szerint a családot csak Herbert folytatta.

Herbert fia *Balázs* 1277. és 1300. között az 1252. évi adásvevési okíratot az erdélyi káptalannal átíratja.²

Midőn 1313-ban az alsó-fehérmegyei Gergelyfája és Veresegyháza nevű birtokokat a Kelnekiek javára határoltatják, akkor a kisküküllőmegyei Nagy-Cserged tőszomszédságában *Herbert* fia *Balázs* is birtokol;³ ez azonban az utolsó hír, melyet e Balázsról hallunk.

1320. febr. 19.-én felhívja Vásári Miklós erdélyi alvajda az erdélyi káptalant, hogy *Balázs* fia *Herbertet* az alsó-fehérmegyei *Véza* nevű birtokba statuálja. Midőn a káptalan ugyanazon évi márcz. 1.-én e birtok határait megállapítja, akkor mint birtokosok *Herbert* és *fivére Miklós* szerepelnek.⁴

1336. május 17.-én Cserged és Veresegyháza mellett *Balázs* fiai *Herbert* és *Miklós* birtokolnak.⁵

Lajos király 1346. aug. 15.-én a kisküküllői (Magyar-) Bénye nevű birtokot bizonyos Bakoch Istvánnak és társának adományozván, a beiktatásra az erdélyi káptalant ki küldi; ezen alkalommal *Balázs* fia: *Balázsfalvi László* a király kiküldöttje.⁶

Midőn ugyanazon (1346.) évi okt. 6.-án az erdélyi vajda Kelneki Mihály leányait Gergelyfája, Veresegyháza s egyéb birtokokba statuáltatja, akkor *András* fia: *Balázsfalvi István* mint vajdai kiküldött szerepel.⁷

¹ Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. I. 79.

² Ugyanott 130.

³ Anjoukori okmánytár. I. 303.

⁴ Urkundenbuch I. 343. 345.

⁵ U.-ott 478. (Ugyanezen okírat a 233-ik lapon tévesen van 1306-ra téve.)

⁶ Anjoukori okmánytár IV. 633.

⁷ Urkundenbuch II, 36. 37.

Ezen keltezés azonban határozottan hibás. Mindenek előtt kiemelendő, hogy András fiát Istvánt csak 1369-ben találjuk felemlítve és atyja, András legelőször csak 1351-ben merül fel; ennél fontosabb azonban az, hogy az Urkundenbuch II. 36. és 37. old. közzétett okirat szerint Balázsfalvi András fia István mellett még Dályai Sándor, Kereki Pál fia Mihály és Hosszúteleki Alárd is mint vajdai kiküldöttek vannak kijelölve. Ugyanazon Urkundenbuch II. 333-ik oldalán pedig azt látjuk, hogy 1369. nov. 13-án Balázsfalvi András fia István mellett Dályai Sándor, Dévai Pál fia: Kereki Mihály és Vizaknai Alárd fia Alárd vajdai kiküldöttek; tehát ugyanazok, kiket az 1346. évi okirat is említ. A hiba tehát abban keresendő, hogy az erre vonatkozó okiratokba LX. helyett valahogy XL. csúszott be.

Balázs fia: Balázsfalvi László 1348. júl. 1-én Alsófehérmegye szolgabírája.¹

1351. febr. 5-én tanúsítja Szécsényi Tamás vajda, hogy *Balázs fiai: Balázsfalvi László és János és Herbert fia: Balázsfalvi András* arról panaszkodnak, hogy *Kapus* azelőtt *Gaktelke* nevű, alsófehérmegyei birtokuk Veresmarti Luprecht és Dályai Miklós kezén van, mire a vajda a birtok határának megjárására az erdélyi káptalant kiküldi.²

1354. máj. 6-án *Herbert fia András* az alsófehérmegyei Miriszló határoltatása alkalmából királyi kiküldött.³ 1367. aug. 26-án ugyanő — de most már mint *Herbert fia: Balázsfalvi András* — a csergedi birtokügy megvizsgálásakor vajdai kiküldött.⁴ 1369. nov. 15.-én felhívja az erdélyi alvajda az erdélyi káptalant, hogy (*Katyisz nb.*) *Disznajai János* okíratainak elvesztése ügyében vizsgálatot indítson, melyre többek között *Balázsfalvi András fia Istvánt*, mint kiküldöttjét kirendeli.⁵

* * *

¹ Ugyanott 56. (vajjon az e tárgyban szereplő Türi Balázs fia László azonos-e vele? meg nem határozhatom).

² Anjoukori okmánytár V. 426.

³ Urkundenbuch II. 102.

⁴ Ugyanott, 302.

⁵ Ugyanott, 333.

Miután úgy találtuk, hogy Herbert comes 1252-ben a kisküküllőmegyei Szancsal-t megszerezte és 1271-ben a Kelneki család az ugyanezen megyében fekvő Szancsalon kívül még a villa Herbordit is kapta s miután e villa Herbordi a kisküküllőmegyei mai Balázsfalvá-val azonos,¹ meg van a kérdés oldva. Az 1252-ben szereplő Herbertnek a két Küküllőfolyó közötti birtoka 1271-ben még a *Herbertfalva* nevet viseli; fia Balázs után azon rész, mely egyenes utódai kezén maradt (mert a másik részt megkapták a Kelnekiek) felveszi a Balázsfalva nevet, melyet ezen Balázs utódai 1346 óta használtak. Miután továbbá tudjuk, hogy a Balázsfalviak összes birtokai ezen Balázsfalva tőszomszédságában feküdtek, *bebizonyítottanak tartjuk, hogy mindazon „Balázsfalvi“-ak, kikről a fentebbi okirat-kivonatok említést tesznek, az 1252. évi Herbertnek az utódai.* Nemzedékrendi töredékük pedig a következő:

Ismeretlen			
<i>I. Herbert (vajda)</i> 1252.		Lőrincz	1252.
Balázs 1313.			
II. Herbert 1320—1348.	Miklós 1320—1336.	Balázsfalvi László 1346—1351.	Balázsfalvi János 1351.
„Balázsfalvi András 1351—1367.			
Balázsfalvi István 1366—1369.			

Érveléseim helyességét támogatja még a következő:

I. Ulászló király 1444. jan. 25.-én Gutkeled nb. Szokolvi Pétert, Pált és Miklóst az erdélyi káptalan útján Vesszős (kis-) küküllőmegyei birtokba iktattatni rendeli és erre többek között *Balázsfalvi Herbarth Miklóst és Istvánt* a királyi kiküldöttnek teendőivel megbízza.² Ezen (Szász-) Vesszős jelenleg Kisküküllőmegye bényei járásában fekszik és miután urai 1444-ben a

¹ Urkundenbuch I. 572.

² Zichy-okmánytár. IX. 67.

„Balázsfalvi“ mellett még a „Herbart“ családnevet is használják, azt hiszem, felesleges arra utalni, hogy e családi név az 1252. évi Herberttől való leszármaztatásra vezetendő vissza.

* * *

Miután már most tudjuk, hogy az 1271-ben említett Herbert vajda nem más, mint az 1252-ben felmerülő Herbert, a későbbi Balázsfalviak és balázsfalvi Herbert-család őse, szükséges még az is, hogy vajdaságáról egyet-mást kockáztassunk. Fővajda volt-e, vagy csak alvajda? nem tudni; tekintettel azonban arra, hogy a vajdai méltóságot akkori időben (de még később is) nem annyira bennszülött vagyis erdélyi, mint inkább magyarországi előkelő családból származott férfakkal töltötték be, több mint valószínű, hogy — bár az okirat „vajdá“-ról szól, a mint ez számos későbbi esetben is kimutatható, — csak alvajda volt.

Miután V. István okiratából szabatosan ki nem betűzhető, hogy Herbert vajda 1271-ben még élt és vajdáskodott-e, magától értetődik, hogy vajdaságának idejét pontosan meg nem állapíthatjuk. 1252-ben még csak mint comes szerepel és így majdnem bizonyos, hogy hivataloskodása 1252. után kezdődött. Ha fővajda volt, akkor ezen vajdaság az 1267. és 1270. közötti időre esik, mely időből (fő-)vajdát nem ismerünk; esetleges alvajdaságára nézve azonban elfogadható támaszpontunk nincs, mert az Árpád-kori alvajdák csak elenyésző számban ismertek; 1222-től 1278-ig pl. egyetlen-egyről sincs tudomásunk.

DR. WERTNER MÓR.